

decimi viguisse. Namque Balsamon de ipsis loquitur tanquam suo aevo in Ecclesia Constantinopolitana adhuc ministrantibus. At idem eas in aliis Ecclesiis jam desiisse tradit. Profecto Concilium Laodicenum Can. XI. diserte jubet: Non oportere eas, quae dicuntur Praesidentes, in Ecclesiis constitui. Et sane in plerisque latinis Ecclesiis jam inde a V. seculo fuisse ab usu remotas, probant Conciliorum Arausican I., Aurelianensis, et Epaunensis Canones. At in aliquibus Occidentalibus Ecclesiis ad saeculum usque VIII., et etiam post id temporis fuisse retentas, evincunt tum perspicua Venantii Fortunati, et Concilii Wormatiensis testimonia; tum quoque Ordo Romanus, aliquie Rituales libri tunc temporis in Ecclesia usitati; uti late demonstrat Cardinalis Bona, qui non nisi saeculo decimo, vel undecimo Diaconissarum ministerium ubique in Ecclesia cessasse existimat.

CAPUT XLVIII.

De Hypodiaconis.

I. Hypodiaconi seu Subdiaconi sunt clerici, qui Diaconis proxime ministrant in sacra Liturgia. Pamelius, in Cyprianum *epistola 24. n. 5.* Hypodiaconos ab Apostolis institutos tradit. Bona, *Lib. I. Rerum Liturgicarum cap. 25. n. 16.* illorum institutionem ad Christum, vel ad Apostolos refert. Altaserra, *lib. XI. de Ecclesiastica Jurisdictione cap. 6.*; Hypodiaconorum institutum antiquissimum ac pene coaevum origini Diaconorum facit. Juenin, *de Sacramentis Diss. IX.* eosdem primo desinente saeculo institutos ait. Primam hujus ordinis (1) notitiam quae ab ullo antiquorum scriptorum data fuit, ex saeculo tertio medio accepimus, ubi Cyprianus et Cornelius vixerunt, qui de Hypodiaconis tanquam in Ecclesia aetate sua constitutis loquuntur. Cyprianus ad minimum

(1) Morinus, *commentarius de sacris Ecclesiae ordinationibus. Exercitatio XI. cap. 1.*

decies in Epistolis suis eorum meminit; et Cornelius in celebratissima sua ad Fabium Episcopum Antiochensem *Epistola apud Eusebium Lib. VI. c. XLIII.*, qua Clericorum ad Ecclesiam Romanam spectantium catalogum ei mittit, septem Subdiaconos inter eos recenset.

II. Subdiaconi diu apud Latinos minorum Clericorum numero fuere, suntque adhuc apud Graecos orientales. At in Occidente tandem inter sacros ordines relati; quo vero primum tempore id factum, disputatur. Schelestros in *Concilium Antiochenum cap. 17. n. 7.* sribit Subdiaconatum Gregorii M. aevo maioribus, aut sacris ordinibus fuisse adnumeratum. Vulgo hunc ordinem in sacrum ab Urbano II. in Concilio Beneventano an. MCX. cooptatum traditur. Porro Franciscus Pagius in Urbano III. n. 8. et 9 contendit, Hypodiaconatum ad sacram ordinem enectum ab Urbano III. Tandem Thomassinus, *discipl. part. 4. lib. II. cap. 53.*; Martenius, *Lib. I. de antiquis Ecclesiae ritibus cap. 8. art. 4.*; Menardus, in *Sacramentarium Gregorii p. 28. seqq.*; aliique statuunt, Hypodiaconos inter maiores clericos ab Innocentio III. relatios. Hinc Petrus Cantor, qui circa an. MCC. vivebat, scriptum reliquit: *De novo institutum est, Subdiaconatum esse sacrum ordinem.* Et Innocentio quidem hanc institutionem adscribunt Durandus Mimatensis, *Lib. II. Rationalis cap. 8* ac Parisiensis Ecclesiae liber Pontificalis saeculo XIV exaratus.

III. Subdiaconorum officia ex Pontificali Romano haec sunt: aquam ad ministerium Altaris praeparare, Diacono ministrare, palas Altaris, et corporalia abluere, Calicem et Patenam eidem in usum Sacrificii offerre, oblationes quae veniunt ad Altare suscipere. Eadem iisdem sere verbis legere est in antiquis Ritualibus libris, et apud veteres Scriptores Ecclesiasticos, inter quos S. Isidorus Episcopus Hispalensis in *Epistola ad Leudfridum Episcopum Cordubensem addit, munus esse etiam Subdiaconi urceolum, et aquamanile, et manutergium tenere, et Episcopo, et Presbyteris ac Levitis pro lavandis ante Altare manibus aquam praebere.* Praeter has functiones in Ecclesia aliud

eorum erat officium extra Ecclesiam, videlicet legationem Episcopi, acceptis ab eo litteris et mandatis, ad extraneas Ecclesias obire. Unde Cyprianus *Epistola IV.* istiusmodi litteras clericas appellat. Septem ab initio in Romana Ecclesia Subdiaconi fuere instituti, qui Regionarii sunt appellati. Primus inter eos aliquando Archisubdiaconus est appellatus, ut in Ordine Romano II. et VI. , a Cencio Camerario vero dicitur Prior Subdiaconus regionarius. Auctus subinde est Subdiaconorum in Ecclesia Romana numerus ad unum supra viginti. Antiquitus autem S. R. E. Subdiaconi Concilii Romanis, aut diplomatibus Summorum Pontificum in iisdem Conciliis datis subscrysere. Diplomati pro Metropoli Beneventana A. D. 969. a Joanne XIII. in Concilio Romano edito *Johannes Subdiaconus S. R. E. consensit.* Intererant autem comitiis Romanorum Pontificum, et electo Pontifici consensum praebebant. Apud Graecos Subdiaconi extra Sanctuarium ordinationem suscipiunt, Vasa sacra contingunt, sed non in Missarum solemnibus. Ipsa autem vasaa abstergunt, ornant, disponunt, ut sacrificio apta sint. Portas Sanctuarii custodiunt, ne quis indignus ingrediatur, Tricerium, et luminaria in Sanctuario praeparant; Epistolam autem in Missa non legunt. Haec sunt Graecorum Subdiaconorum munia ex Euchologio excerpta.

CAPUT LXIX.

De Clericis, qui minoribus ordinibus distinguntur.

I. Disputant inter se viri docti (1), num minorum ordinum origo ab ipsis Apostolis sit repetenda. Baronius, *ad. an. Christi 44. n. 78.*; Schelstratus in *Concilium Antiochenum diss. IV. cap. 17. art I.*; Bellarminus, *de Clericis lib. 1. cap. II.*, aliique scribunt, quatuor minores ordines ab Apostolis institutos esse. Negant Cardinalis Bo-

(1) Selvaggi, *Antiquitatum Christianarum Institutiones*. Lib. I. Pars II. caput III. §1.

na, *Rerum Liturgicarum lib. I. cap. 25. § 17. tom. 2. pag. 265. edit. Augustae Taurinorum an. 1479*; Juenin, *de Sacramentis diss. 9. quaest. 6. cap. I.*; Morinus, *de sacris ordinationibus Exerc. 1. n. 5.*; Goarius, *in notis ad Euchologium Graecorum pag. 258;* ac diserte Amalarius *De officiis Ecclesiasticis lib. 2. cap. 6.*; et alii non pauci tradunt, eos post aetatem Apostolorum ab Ecclesia fuisse institutos. Et re quidem vera eorum distincta mentio nec in Actis, aut Epistolis Apostolorum, nec apud Patres primi et secundi saeculi reperitur. Constitutiones Apostolicae, ex quibus testimonia pro aliquibus ex his Ordinibus excipiunt, posterioris aevi sunt, uti a criticis observatur. Nec suffragatur nonnullis Epistola Ignatii ad Antiochenos, quae ignota fuerit Eusebio, et Hieronymo, qui Epistolarum S. Ignatii catalogum texuere, ignota etiam antiquis Graecis Patribus, qui alias hujus Sancti Martyris Epistolas aliquoties, nusquam tamen istam ad Antiochenos citasse inveniuntur; ideo non sine fundamento a plerisque etiam Catholicis viris, ut supposititia exploditur. Certo definiri non potest tempus, quo primum coepierint singuli hi minores ordines.

II. Cornelius Papa in *Epistola ad Fabium Antiochenum apud Eusebium* asserit suo tempore fuisse in Ecclesia Romana Acolyhos duos et quadraginta, Exorcistas, et Lectores cum Ostariis quadraginta duobus. Tertullianus Lectorum meminit *lib. de praescript. cap. 41.*, ubi perstringens haereticorum ordinationes tamquam temerarias, et incostantes, *hodie, inquit, Diaconus, qui cras Lector.* A Cypriano quoque memorantur *Epist. 24. 33. 34.* Acolytes vero idem nominat *Epist. 42. 55. 78.*, et Exorcistas *Epist. 78.*

III. Nunc de minoribus Clericis singulatum. Inter hos infimum obtinent gradum Ostarii, hoc est Clerici qui Ecclesiae portas custodiunt: unde ianitores, ostiarii, aeditui passim appellantur. Ostiariorum, sive Janitorum nulla mentio habetur apud Tertullianum, et Cyprianum. Saeculo tertio ineunte eos in Romana Ecclesia primum institutos, colligere ex Cornelio Papa licet, a quo πολυποι,

ostiarii, cum reliquis Romanae Ecclesiae Clericis memoriatur. Eorum enim Hieronymus in *cap. II. Epist. ad Titum*; Paulinus *Epist. 6. ad Severum*; Augustinus *Serm. 45. n. 51*; aliquie passim meminere.

IV. Ostiariorum munia erant: 1.º durante Missa Catechumenorum, januas Ecclesiae custodire; tum Fideles, et Catechumenos ab excommunicatis, aliisque ab Ecclesia excludendis distinguere, ut Catechumenorum Missa recte, ac ordinate celebrari posset. 2.º Debitis temporibus Templi januas aperire. 3.º Adhaec Ostiarii munus erat curare, ne quid periret eorum, quae in Ecclesia servabantur: unde Thesaurarii munus, quod praestantissimum habitum fuit, olim ad Ostiarios pertinuit. 4.º Demum stata precationum et conventuum Ecclesiasticorum tempora indicere.

V. Lectores sunt Clerici, qui sacros in Ecclesia libros legunt. Inter minores Clericos antiquitate praestant Lectores. Eorum enim prima fit mentio apud Tertullianum *De praescriptione cap. 41.*, qui de Lectoribus tanquam ordine in Ecclesia iam constituto, loquitur. Post Tertullianum eorumdem crebra injicitur mentio apud veteres Christianos Scriptores, et praesertim, apud Cyprianum, qui de ejusmodi Ordine, ceu de officio prae ceteris in Ecclesia honorifico verba facit. Quosdam enim Confessores ob singularia eorum merita Lectores ordinasse scribit. Lectores olim non modo maturioris aetatis, sed etiam puerilis fuerunt, ut nimirum dociles, et bonae indolis pueri ministerio Ecclesiastico assuescerent. Id elatum est ex Concilio Carthaginensi III. can. XIX. Discimus insuper ex Augustino *lib. De consensu Evangelistarum cap. X.* pueros olim, modo legendi periti essent, in hoc gradu constitutos. Epiphanius Ticinensem Episcopum annorum ferme octo Lectorem ordinatum, testatur Ennodius, in vita Epiphiani. Joannem Episcopum Cataulanensem Lectorem ab infantia suisse ait Sidonius Apollinaris *Lib. IV. epist. 25.* S. Felicem Nolanum *primis Lectorem suisse in annis*, prodit Paullinus.

VI. Praecipuum Lectorum munus erat Sacras Scrip-

turas legere ex suggesto, sive pulpito. Unde super pulpitum imponi, et ad pulpitum venire, formulae sunt, quibus haud raro utitur Cyprianus ad indicandum Lectoris officium. Tunc Sozomenus *lib. IX cap. 2.* Ambonem seu Suggestum Tribunal Lectorum vocat. Hinc sacri Codices ab illis adserabantur: quo factum, ut eorum plurimi adversus tradidores excelluerint, vigente Diocletiani et Maximiani edicto, quo Christiani tradere sacros codices iubebantur. Exempla habes apud Baronium ad an. Christi CCCIII. n. 10., et Ruinartum *Acta Martyrum sincera p. 559.* Insuper in Africa Lectores Scripturas omnes, ac vel ipsum Evangelium lectitarunt, teste Cypriano; itemque in Hispanicis Ecclesiis, ut ex Concilio Toletano I. colligitur.

VII. In majoribus Orientis Ecclesiis, ut Antiochiae, CPoli, magnus erat Lectorum numerus, qui quoddam veluti corpus constituebant, cui ipsorum unus praeerat. Isaac αρχιεπισκοπης, Lectorum princeps, memoratur in Concilio Antiocheno sub Domno. In Ecclesia CPilitana adhuc saeculo XV. vigebat αρχιεπισκοπης των αρχιεπισκοπων, primicerius Lectorum, cujus meminit Codinus, *De officiis magnae Ecclesiae CPilitanae.* Longe plura sunt, quae Lector exercet in Ecclesia Graeca, ut discimus ex Simeone Thessalonicensi in libro *de Sacris Ordinationibus, cap. II.* Nam primo, qui Lector apud ipsos constitutus est, praeter munus quo insignitus est legendi Divinas Scripturas, cereos, et lampades Altaris accedit. Secundo, praeit Sanctis Mysteriis luminaria ferens, in introitu scilicet, quem magnum vocant. Tertio, ignem ad Sacerdotem in Missarum solemnibus affert, cum calici aqua calida infundenda est. Quarto singula quaeque in Ecclesia praeparat, et ornat, hymnosque divinos Psallentibus praecinit, sive Canonem incipit.

VIII. Exorcistae, latine adiuratores, sunt Clerici qui, energumenos, hoc est, daemone vexatos adiurant. Prioribus tribus saeculis certus exorcistarum ordo non fuit; nam Christiani omnes, sive Clerici, sive laici ob fidei et charitatis studium daemones ab energumenis abigebant.

Christianos omnes adiurando daemones eiicere, testantur Origenes, *contra Celsum lib. VII.*; Tertullianus, *Apolog. cap. 25.*; et alii. Eamdem exorcizandi potestatem Christianis omnibus non certo hominum ordini, attribuunt Justinus Martyr, *Apolog. I.*; Irenaeus, *lib. II. contra haereses cap. 56.*; Cyprianus, *ad Donat p. 4.*; aliqui. Verum quum extraordinaria exorcizandi potestas sublata est, tum demum Exorcistarum Ordo introductus est; et quidem gradatim, nec eodem tempore in omnibus Ecclesiis. S. Felicem Nolanum post lectoratum exorcistatus ordinem adeptum fuisse, testatur Paulinus, *Natal. IV.* S. Felicis. S. Martinum exorcistam ab Hilario ordinatum, refert Sulpicius, *in vita S. Martini cap. 5.*

IX. Praecipue igitur ἐνεργούμενοι, sive hominum, quorum corpora a maligno spiritu oppressa possidentur, exorcistis cura dabatur: id quod passim tradunt veteres Ecclesiae Scriptores, inter quos S. Isidorus Hispalensis *lib. VII. Originum, cap. XII.* Num Exorcistarum quoque munus fuerit, Catechumenos ante Baptismum exorcismis adjurare, quaestio est inter eruditos.

X. Acolyti seu acoluti, latine (1) comites significant. Ita apud Lucianum, Xenophontem, aliasque ακολυθος est comes, assecula. Eorum prima fit mentio apud Cornelium Papam, qui in Romana Ecclesia Acolythus quadraginta duos enumerat; ejusque aequalem Cyprianum *Epist. 43.*, qui Nicephorum Acolythum commemorat. Duarenus, *De beneficiis lib. I. cap. 14.*; Altaserra, *De Ecclesiastica Jurisdictione lib. II. cap. 5.*; aliqui ex ipsa voce colligunt, Acolythus institutos fuisse, ut Episcopos, et Presbyteros, quocumque irent, comitarentur. Acolytorum Ordinationis formulam, nec non aliquam Officii eorumdem significationem habemus in Concilii Carthaginensis Canone sexto, cuius haec sunt verba: *Acolythus quum ordinatur, ab Episcopo quidem doceatur, qualiter in officio suo agere debeat; sed ab Archidiacono accipiat ceroferarium cum cereo, ut sciat se ad incendenda luminaria mancipari: ac-*

(1) Daude, *Hierarchia Ecclesiastica* caput XII.

cipiat et urceolum vacuum ad sugerendum vinum in Eucharistia Sanguinis Christi. Hinc habes, in Africanis Ecclesiis Acolytorum officium duobus his praecipue constitisse, luminaria Ecclesiae accendere, et ministris vi- num in Eucharistiam sugerere.

XI. In Romana vero Ecclesia Acolyti a primaeva ferme origine non solum Eulogias, seu benedictum panem, sed et Eucharistiam absentibus deferebant. S. Tharsitius Acolythus martyr occubuit, quod eum extra Urbem pagani invenissent Corporis Christi Sacramentum portantem, ut habeat Martyrologium Romanum. Quin etiam ipsam Eucharistiam Pontifici ad Altare procedenti praeferebant in capsis, quas tenebant apertas, ut recte observat Mabillonius in ordine Romano. Partes quoque erant Acolytorum manu tenere tum fistulam, per quam fideles Jesu Christi Sanguinem ex calice hauriebant; tum patenam supponendam ori illorum, qui Eucharistiam accipiebant, ne quid ex ea in terram delaberetur. Insuper Acolythus olim, non Subdiaconus patenam velo obvolutam tenebat in Sacrificio, ut discimus ex Ordine Romano tertio n. 16. ex editis a Mabillonio, pag. 59. tom. 2 Musaei. Assistebant prefecto et ipsi Acolyti Catecumenorum scrutiniis, et Symbolum cum Catechumenis, vel pro Catechumenis, sive graece, sive latine recitabant, ut ex eodem Ordine Romano septimo, et alio satis antiquo edito a Martenio tom. I. *De antiquis Ecclesiae ritibus.* Quum Chrisma, et oleum Catechumenorum ab Episcopo consecrabantur, Acolyti binas tenebant ampullas, quas hodie Diaconi deferunt ex Pontificali Romano.

XII. In Ecclesia Romana tres Acolytorum ordines labente tempore instituti, ut ex Romanis Ordinibus edocemur, Palatini, Stationarii, et Regionarii. Primi Romano Pontifici in Palatio Apostolico et Basilica Lateranensi; secundi eidem Pontifici in Ecclesiis, in quibus stationes habebantur, inserviebant; tertii Diaconis in eorum regionibus ad sacra munia obeunda ministrabant. In eadem Romana Ecclesia erat et Archiacolythus, cuius memine-

re Benno Cardinalis in *vita S. Gregorii VII.*, et Luitprandus lib. VI. *Histor. cap. 6.* In Capuana etiam Ecclesia dignitas canonicalis Archiacolythatus extitit, teste Michæle Monacho, *Sanctuarium Capuanum pag. 576.* Hodierna Acolytorum munera recenset Pontificale Romanum: Acolythum oportet ceroferarium ferre, luminaria Ecclesiae accendere, vinum et aquam ad Eucharistiam ministrare. Hinc Acolyti a deportandis cereis ceroferarii passim dicti.

CAPUT L.

De Copiatis, sive Fossariis et Parabolaniis.

I. Copiatis, sive Fossarios primitivae Ecclesiae Clericis fuisse adnumeratos perspicua probant Epiphanius, et Auctoris epistolæ ad Antiochenos. Igitur Fossariorum officium erat universam exequiarum curam habere, et dare operam, ut omnes decenter, et honeste sepelirentur: speciatim pauperibus sine ulla spe mercedis hoc officium praestare debebant.

Parabolani quoque in antiqua Ecclesia ceu Clerici habebantur. Ad nominis etymon quod spectat, præ ceteris eruditorum sententiis vero similior videtur Duarenus, et Gothofredi opinio, nimirum quod vocati sint Parabolani, quia Παράβολον εργον, rem periculosissimam, tractabant, ministrando aegrotis, speciatim contagioso morbo et gravi pestilentia correptis.

CAPUT LI.

De singularibus quibusdam functionibus, quas inferiores Clerici plerumque in Ecclesia obiere.

I. Primo quidem dicemus de Catechistæ munere, quo (1) Catechumeni primis Religionis elementis insti-

(1) Pelliccia, *De Christianæ Ecclesiae Politia* liber I. caput IV. et seqq.; et Georgi, *Liturgia Romani Pontificis* liber I. cap. IV. et seqq.

tuebantur, et sic ad recipiendum baptisma praeparabantur. Eo Presbyteri aliquando, et Diaconi perfuncti sunt, uti ex Chrysostomo, et Augustino patet: interdum vero etiam Lectores, et alii inferiores Clerici. Hoc officium interdum ab ipso Episcopo peragebatur, plerumque dominica palmarum: tum enim ipse Episcopus Catechumenos, pridie Paschatis baptizandos, erudire consuevit. Num Catechistæ publice in Ecclesia docendi munus ubique habuerint, jure heic quaeri potest. Porro hac in re non eadem omnium Ecclesiarum disciplina fuisse videtur. Quod sane argumento est, in Ecclesiis Palestinae quidem fuisse Catechistis tributum publice in Ecclesia docere; haud vero in Ecclesiis Ægypti.

II. Defensores vero ex antiquissimo usu in Romana, et in ceteris Ecclesiis instituti sunt, ad res et personas ecclesiasticas, ad pauperum, viduarum, et orphanorum causas tuendas, quod ex antiquorum canonum testimoniis satis superque liquet. Tandem inquirebant in Clericos ad Ecclesiam pertinentes, num matutinae pariter, ac vespertinae liturgiae interessent, et ad Episcopum referabant de iis, qui ea neglexissent. Viguere non solum Rouae, sed et alibi usque ad saeculum XII., iisque Ecclesiarum advocatos successisse Joannes Morinus in opere de *Sacris Ordinationibus* censem. Certe quidem in Romana Ecclesia sub saeculi decimi finem, ac undecimi initio, itemque duodecimi fine Primicerii defensorum mentio est, eorumque collegium florebat. Saeculo IX. aliquando diplomata, et privilegia Romanorum Pontificum dabant, hoc est diem, qua ea emittebantur, adnotabant, nomenque suum adjiciebant, exempli causa: *Data Idibus Octobris per manus Sergii Primicerii defensorum Sanctæ Sedis Apostolicae.* Si plura de Romanae Ecclesiae defensoribus cupis, adire potes Johannem Morinum, et Cangium, verbo Defensores Romanae Ecclesiae.

III. Vicedomini, ex Morini sententia, Ecclesiarum advocatis longe antiquiores sunt. Erant autem, ut ipse definit, Clerici familiae Episcopalis Rectores, et Episcopum in multis sublevabant. Eligebantur autem a summis